

Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Almanya ve Arap Sorunu***

Donald M. McKale*
Celal Öney**

Özet

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya, Osmanlı İmparatorluğu'nu kendi yanında yer alması için çeşitli politikalar izledi. Bu politikalardan biri de Osmanlı egemenliği altında bulunan Araplar ile iyi geçinmekti. Ortadoğu sahasını kendisi için yayılım sahası olarak gören Almanya, Arapların özerklik ve bağımsızlık isteklerine karşı gelerek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmekten uzak durmaya çalıştı. Aksine, Osmanlı Padişahının Halifelik ünvanını kullanarak başta Araplar olmak üzere İngiltere ve Fransa'nın sömürgelerinde yaşayan Müslümanları cihat amacı altında birleştirmeyi istedi. Ancak Almanya'nın bu hedefi tutmadı. Osmanlı Arapların bağımsızlık isteklerine yardım etmeyi ret eden Almanya'nın yerine İngiltere ve Fransa'nın olumlu cevap vermesi, savaş sonrasında Almanya'nın Ortadoğu'da çok önceden elde etmiş olduğu yerini sonlandırarak Alman varlığının bölgeden silinmesine neden oldu. Bu çalışmada Almanya'nın Arap Sorunu 'na neden dahil olmadığı ve izlenen bu politikanın neden yanlış olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı, Arap sorunu

Germany and the Arab Question Before the First World War

*** Makalenin orijinal künyesi: McKale, Donald M. "Germany and the Arab Question in the First World War." *Middle Eastern Studies* 29, no. 2 (1993): 236–53. <http://www.jstor.org/stable/4283559>.

* Prof. Dr., Clemson University, Department of History, mckaled@clemson.edu,

** Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, c.oney@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5034-5056

Abstract

Before the First World War, Germany followed various policies to get the Ottoman Empire on its side. One of these policies was to get along with the Arabs under Ottoman rule. Germany, which saw the Middle East area as an area of expansion for itself, tried to stay away from interfering in the internal affairs of the Ottoman Empire by opposing the Arabs' desire for autonomy and independence. On the contrary, she wanted to unite the Muslims living in the colonies of England and France, especially the Arabs, under the aim of jihad, using the title of Caliphate of the Ottoman Sultan. However, Germany did not achieve this goal. The positive response of Britain and France instead of Germany, which refused to help the Ottoman Arabs' desire for independence, after the war ended the Germany's long-held position and the German presence in the Middle East. In this study, it was tried to reveal why Germany was not included in the Arab Question and why this policy was wrong.

Keywords: Germany, Ottoman, First World War, Arab question

Giriş

Geleneksel olarak, Ortadoğu'daki I. Dünya Savaşı üzerine gerçekleştirilen tarih yazımı, bu coğrafyada emperyal Avrupalı güçler olan, İngiltere ve Fransa tarafından izlenen politikalara odaklanmıştır. İngiltere'nin 1916'da Osmanlı Türklerine karşı gerçekleşen Arap İsyanındaki rolü, ilk olarak I. Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Arap isyancıların İngiliz danışmanı T. E. Lawrence tarafından tanımlandı. "Arabistanlı Lawrence", olarak da bilinen bu kişi, hatalı bir şekilde, kendisinin ve diğer İngiliz yetkililerin isyanı Arapların bağımsızlığını elde etmelerine yardımcı olmak için tasarladıklarını iddia etti. Bu konuda son yıllarda yapılan araştırmalar ise Arap isyanının kökenlerini diğer faktörlere bağlamaktaydı. Bunlar faktörler, İngiltere'nin Ortadoğu'daki İngiliz emperyal çıkarlarını korumak

için Arapları manipüle etmesi ve hem Türk hem de Avrupa karşıtı yeni doğmakta olan bir Arap milliyetçiliğinin yükselişini içeriyordu. Bu Arap milliyetçiliği, Birinci Dünya Savaşından önce Suriye, Mezopotamya ve daha az ölçüde Batı Arabistan'daki Hicaz'daki Osmanlı vilayetlerinde ortaya çıktı. Konuyla ilgili geniş bir literatürün oluşması esnasında, bilim adamları Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Arap milliyetçiliğinin doğasını şiddetle tartışmaktaydılar.¹

Yükselen Arap milliyetçi hareketinin -ki büyümesi ve geleceği çağdaşların bazen “Arap Sorunu” olarak adlandırdığı şeyi şekillendirdi- ve genel olarak Müslüman halkların İngiltere ve Fransa'nın baş rakibi olan Almanya ile ilişkisi çok daha az yakından incelenmekteydi. Bunun yerine, savaş öncesi Almanya ve Orta Doğu üzerine yapılan araştırmalar, esas olarak Berlin'in Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ekonomik ve siyasi etkisini istikrarlı bir şekilde genişletmesine ve 1905 ve 1911'de Fas'taki Fransız egemenliğine karşı Alman meydan okumalarına odaklanır.² Bu makale, Arapların

¹ Örneğin, C. Ernest Dawn, *From Ottomanism to Arabism: Essays on the Origins of Arab Nationalism* (Urbana, 1973); Elie Kedourie, *England and the Middle East: The Destruction of the Ottoman Empire, 1914-1921* (London, 1956); Philip S. Khoury, *Urban Notables and Arab Nationalism: The Politics of Damascus, 1860-1920* (Cambridge, 1983); George Antonius, *The Arab Awakening: The Story of the Arab National Movement* (Philadelphia, 1939); Albert Hourani, “The Arab Awakening Forty Years After,” in *Studies in Arab History*, 1978-87, ed. Derek Hopwood (London, 1990), 33-40; Suleiman Mousa, *T. E. Lawrence: An Arab View*, trans. Albert Butros (London and New York, 1966); Dan Eldar, “French Policy towards Husayn, Sharif of Mecca,” *Middle Eastern Studies* 26 (July 1990): 329-50.

² Gregor Schöllgen, *Imperialismus und Gleichgewicht: Deutschland, England und die orientalische Frage 1871-1914* (Munich, 1984); Fritz Fischer, *War of Illusions: German Policies from 1911 to 1914*, trans. Marian Jackson (New York, 1975); Wolfgang J. Mommsen, *Der autoritäre Nationalstaat: Verfassung, Gesellschaft und Kultur der Deutschen Kaiserreiches* (Munich, 1990), 140-81; Jehuda Wallach, *Anatomie einer Militärhilfe: Die preussisch-deutschen Militärmis-sionen in der Türkei 1835-1919* (Düsseldorf, 1976).

Osmanlı yönetimine karşı hoşnutsuzluğuna Alman tepkisini ve Almanya'nın Türklerin pan-İslami emellerine Arap milliyetçilerinininkiler üzerindeki desteğinin sonuçlarını araştırıyor.

Almanya, Orta Doğu ve Afrika'daki emperyal genişlemeye Avrupalı güçler arasında nispeten geç başlayan bir ülkeydi ve İngiltere ve Fransa'nın aksine denizaşırı topraklarında az sayıda Müslüman tebaayı yönetiyordu. 1914'te İngiliz yönetiminde yaşayan Müslümanların sayısı 96 milyon, Fransız yönetiminde 19 milyon ve Alman yönetiminde 2,6 milyondur. Bu gerçek, Almanya'nın yirminci yüzyılın başlarında bir dünya gücü olma hırsıyla birleştiğinde, Berlin'in Araplara ve diğer Müslümanlara yönelik politikasını önemli ölçüde şekillendirdi.³

Emperyalist dönemdeki neredeyse tüm Avrupalılar gibi, Almanya'nın liderleri de Avrupalıların Araplar, Türkler ve Ortadoğu'daki diğer birçok halk üzerindeki sözde Tanrı vergisi üstünlüğüne sıkı sıkıya inanıyorlardı. Bismarck yönetimindeki Almanya, denizaşırı emperyalizmle çok az ilgili olmasına rağmen, "Demir Şansölye" Osmanlı rejimini destekledi ve Osmanlı yönetimi altında acı çeken Araplar da dahil olmak üzere Osmanlı dışı halklara çok az ilgi gösterdi. Şiddetle kötü muameleye maruz kalan Balkanlar ve Doğu Anadolu'daki Hıristiyanlar bile Almanya nezdinde hiçbir endişe uyandırmadı. Alman yetkililer, evlerinde kendi azınlıkları gibi insanlara yardım etme eğiliminde değildi.

Almanya'nın bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na ilgisi öncelikle kültürel idi. Alman Şark Cemiyeti (Deutsche Morgenländische Gesellschaft) 1845'te kurulmuştu, bunu 1887'de Berlin'de Şark Dilleri Semineri'nin kuruluşu izlemişti. 1870'ler ve 1880'ler boyunca, Doğu'yu inceleyen artan sayıda Alman arkeolog ve bilim adamı, diğer Avrupalı Oryantalistleri takip ederek Osmanlı

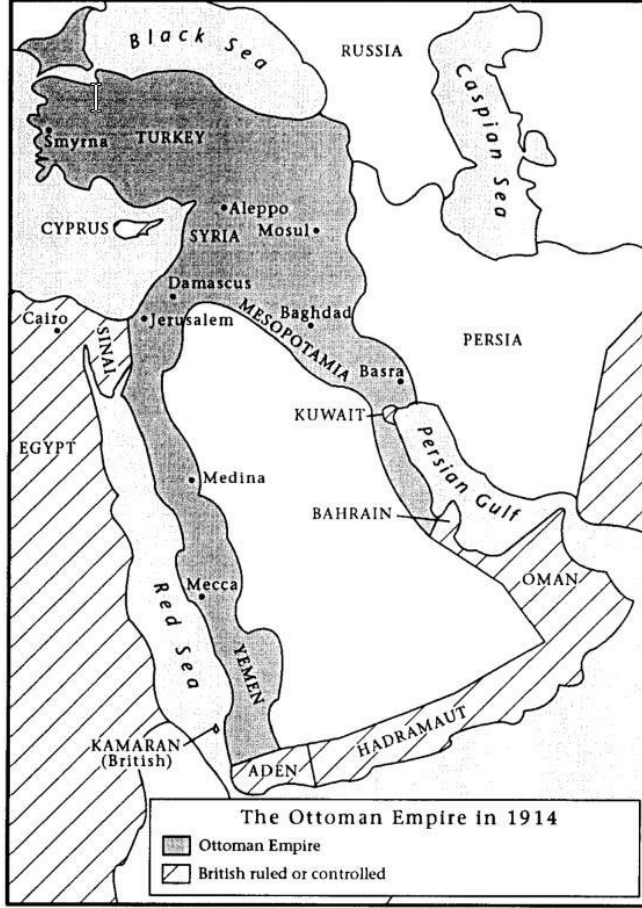
³ M. Larcher, *La guerre turque dans la guerre mondiale* (Paris, 1926), 10.

Anadolu Mecmuası
1/II, Aralık 2022, s.55-79.

vilayetleri olan Libya, Suriye, Mezopotamya ve bazen de Arabistan'a gittiler.

1875'te Mısırlılar, Alman Oryantalistlerin 1911'e kadar sürdürdükleri bir pozisyon olan Kahire'deki milli kütüphanenin müdürlüğü görevine bir Alman olan Wilhelm Spitta'yı atadılar.⁴

⁴ Johann Fück, *Die Arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts* (Leipzig, 1955), 234, 239-45, 260-65, 269-73, 290-92, 3 13- 18; Mommsen, *Der auroritilre Nationalstaat*, 141-42, 144-45; Lathar Rathmann, *Stossrichtung Nahost 1914-1918. Zur Expansionspolitik des deutschen Imperialismus im ersten Welkrrieg* (Berlin, 1963), 20-25; Gustav PfanrnUller, ed., *Handbuch der Islam-Literatur* (Berlin and Leipzig, 1923), passim.

1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu

1880'lerden başlayarak, küçük bir Alman askeri birliği, padişahın ordusunun İstanbul'daki eğitimine yardımcı oldu ve Bismarck'ın 1890'da görevden alınmasının ardından, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman ekonomik ve askeri etkisi istikrarlı bir şekilde arttı. 1897'de Alman hükümeti yeni bir küresel dış politika ilan etti (Weltpolitik). Esas olarak Britanya'yı hedefleyen yeni politika, onun

emperyal hegemonyasına meydan okumayı ve Londra'yı Avrupa'da Alman üstünlüğünü kabul etmeye zorlamayı amaçlıyordu. Bu nedenle Alman imparatoru II. Wilhelm 1898'de Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret etmiş ve Şam'da yaptığı bir konuşmada kendisini dünyanın 300 milyon Müslümanının koruyucusu ilan etmiştir. İmparatorun ziyaretinden kısa bir süre sonra, Osmanlılar Almanya'ya, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve muhtemelen Basra Körfezi'nin ötesine uzanan bir güzergâh olan Bağdat Demiryolu için yeni bir imtiyaz verdi. Almanlar, Osmanlılara silah sattılar, İstanbul'da banka şubeleri kurdular ve Mezopotamya ve Basra Körfezi'nde nakliye haklarını elde ettiler.⁵

Alman mühendislerin, subayların, bankacıların ve diğer ticari çıkarların Osmanlı İmparatorluğu'na akın etmesine rağmen, Almanların Araplarla ilişkileri önemli ölçüde sınırlı kaldı, çünkü Berlin, Ortadoğu'daki dikkatini esas olarak Osmanlı İmparatorluğunun diğer halklar üzerindeki egemenliğini kıskançlıkla koruyan Osmanlılara odakladı. Sonuç olarak, Berlin, bölgenin Arap hinterlandında istihbarat bilgisi toplamak için sıklıkla Alman bilim adamlarını ve iş adamlarını kullandı. Örneğin, 1893'te arkeolog Baron Max von Oppenheim Basra Körfezi'ni gezdi ve üç yıl sonra da Alman iş adamı Robert Wönckhaus, Berlin hükümetinin yardımıyla, Körfez'in İran tarafında yerel ülkelerdeki Araplar ve diğer halklar ile ticaret yapmak için bir ithalat-ihracat firması kurdu. Bu sırada Fas'ta da bir dizi Alman firması iş kurdu. Bazıları, özellikle Krupp ve Mannesmann demir-çelik şirketleri, Fas'ın Fransa'dan bağımsızlığının “koruyucuları” gibi davranarak Fas'ın Arap ve Berberi prensleri

⁵ Fischer, *War of Illusions*, 49-51; Schöllgen, *Imperialismus*, 85-88; Wallach, *Anatomie*, 34- 107.

arasında siyasi etki kazanmak için yerel Alman diplomatlarla iş birliği yaptı.⁶

Yüzyılın sonundan sonra, Almanlar ve Osmanlılar Bağdat Demiryolunu genişletip Suriye'den güneye doğru Hicaz'a uzanan Hicaz Demiryolunu inşa etmeye başlayınca da daha fazla Alman mühendis Suriye'ye geldi. Birkaçı yerel Araplar arasında çalıştı, bu durum Almanlar gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki son derece zayıf bir istihbarat operasyonundan muzdarip olan İngilizleri tedirgin etti.⁷

1905'e gelindiğinde, Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki nüfuzu için İngiltere ile ve Fas üzerindeki nüfuzu için de Fransa ile artan rekabeti, Berlin'in Müslüman dünyasına olan ilgisini yoğunlaştırdı. İngiltere veya diğer güçlerle savaşı öngören İmparator II. Wilhelm, Almanya'nın Osmanlılarla ve diğer “tüm Arap ve Mağribi hükümdarlarıyla, ittifakını tamamlamadan böyle bir çatışmaya girmemesi gerektiğine” karar verdi.⁸

⁶ Helmut Stoecker and Helmut Nimschowski, “Morocco 1898-1914:’ in *German Imperialism in Africa: From the Beginnings until the Second World War*, ed. Helmut Stoecker, trans. Bernd Zollner (Atlantic Highlands, N.J., 1986). 230-49; Herbert Landolin Milller, *Islam, gihad (“Heiliger Krieg”) und Deutsches Reich. Ein Nachspiel zur wilhelminischen Weltpolitik im Maghreb 1914-1918* (Frankfurt/Main,1991), 299-302,3 08-10, 319-24.

⁷ Christopher Andrew, *Her Majesty’s Secret Service: The Making of the British Intelligence Community* (New York, 1987), 11,20-30; William Ochsenwald, *The Hijaz Railroad* (Charlottesville, 1980), 30; Pinhas Walter Pick, “German Railway Constructions in the Middle East,” in *Germany and the Middle East, 1835-1939*, ed. Jehuda L. Wal-lach, (Tel-Aviv, 1975), 72-84.

⁸ Gottfried Hagen, *Die Türkei im Ersten Weltkrieg. Flugblätter und Flugschriften in arabischer, persischer und Osmanisch-Türkischer Sprache aus einer Sammlung der Universitätsbibliothek Heidelberg eingeleitet, übersetzt und kommentiert* (Frankfurt/Main, 1990), 32; Jacob M. Landau, *The Politics of Pan-Islam: Ideology and Organization* (Oxford, 1990), 98.

Alman İmparatoru II. Wilhem, görüşlerini oluştururken, 1896'dan beri Kahire'de Alman konsolosluk görevlisi olarak görev yapan von Oppenheim'dan etkilendi. Von Oppenheim, Osmanlı hükümetinin resmi siyasi Panislamizm doktrininin Almanya'nın Orta Doğu'da İngiltere ile rekabeti açısından önemini vurguladı. Osmanlı Panislamizm'ine göre, onların hükümdarı olan padişah, İslam'ın kurucusu olan Arap peygamber Muhammed'in manevi halefiydi. Bu nedenle halife, tüm Müslümanlar üzerinde -Osmanlı, Arap veya başka Müslümanlar- siyasi güçten farklı bir dini otoriteye sahipti. Ayrıca doktrin, Müslümanları, özellikle Batı'nın İslam dünyasına ilerlemesine karşı Osmanlı İmparatorluğu'nu ve halifeliği savunmaya çağırdı. Von Oppenheim'ın Alman Dışişleri Bakanlığı'ndaki (Ausartiges Amt) amirlerine sık sık hatırlattığı gibi, İngiliz İmparatorluğu'ndaki çok sayıda Müslümanla karşılaştırıldığında, Almanya'nın denizaşırı imparatorluk topraklarında çok az Müslüman yaşıyordu. Bu nedenle Panislamizm, Almanya'nın Avrupalı rakiplerinin, özellikle İngiltere'nin Müslüman tebaası arasında isyanı teşvik etmek ve Orta Doğu'daki Alman etkisini artırmak için kullanılabilir. Bu plan Berlin'de geniş çapta kabul gördü.⁹

Von Oppenheim, Kahire'deki başkonsolosluktaki faaliyetleriyle Panislamizm için daha fazla destek topladı. Orada, büyüyen

⁹ M. E. Yapp, *The Making of the Modern Near East, 1792-1923* (London, 1987), 181-82, 193-94,200; Albert Hourani, *A History of the Arab Peoples* (Cambridge, Mass., 1991), 313-14; N. Keddie. "Pan-Islam as Proto-Nationalism," *Journal of Modern History* 41 (1969): 17-28; Wilhelm Treue, "Max Freiherr von Oppenheim-Der Archäologe und die Politik," *Historische Zeitschrift*, 209 (1969): 37-74; Egmont Zechlin, "Friedensbestrebungen und Revolutionierungsversuche," *Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung 'Das Parlament* B25 (21 June 1961): 354 n. 229; Martin Kroger, "Revolution als Programm. Ziele und Realität deutscher Orientpolitik im Ersten Weltkrieg," in *Der Erste Weltkrieg. Wirkung, Wahrnehmung, Analyse*, ed. Wolfgang Michalka (Munich, 1994), 368; Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War* (New York, 1967) 1, 121, 123-24.

İngiliz karşıtı Mısır milliyetçi hareketi ve Mısır'daki nominal Osmanlı Valisi, genç ve hırslı II. Hidiv Abbas Hilmi ile yakın ilişkiler kurarak İngiliz yönetimindeki Mısır hükümetini kızdırdı. Önce Mustafa Kâmil, ardından Muhammed Farid ve Şeyh Abdülaziz Ceviş liderliğindeki Hidiv ve milliyetçiler, kendilerini Osmanlılarla ve İngiliz yönetimine karşı Panislamcılık ile özdeşleştirdiler. Dahası, Von Oppenheim ve başkonsolosluğa atanan genç bir tercüman (Dragoman) Curt Prüfer, genellikle Arap kıyafeti giyerek el-Ezher Üniversitesi'ndeki öğrenciler de dâhil olmak üzere yerel Araplar arasına karışıp durmaksızın İngiltere'ye karşı halkın ilgisini çekmişti. Von Oppenheim'ın faaliyetleri İngilizlerin Mısır'daki konumlarının güvenliği konusundaki endişelerini artırdı. Bu nedenle Kahire'deki İngiliz yönetiminin liderleri, Sina çölünü geçerek Süveyş Kanalı'nı tehdit edecek ve İngiliz yönetimine karşı Panislamik esinli kitlesel bir Mısır ayaklanmasını tetikleyecek Alman destekli bir Osmanlı istilasından korkuyordu.¹⁰

1910'un başlarında Von Oppenheim, görünüşte Suriye'de keşfettiği eski bir Hitit kenti olan Tel Halaf'taki arkeolojik kazılarını sürdürmek için başkonsolosluktan istifa etti. Ancak Von Oppenheim, sadece arkeolojik alanında çalışmak için değil, aynı zamanda

¹⁰ Dönemin Mısır hükümeti notuna bakın, “Note confidentielle h Son Excellence le President du Conseil des Ministres,” 11 November 1911, Public Records Office, London (hereafter PRO)I Foreign Office Series (hereafter FOS) 371 (General Correspondence Political) 1piece no. 11 14/fde 44628; Donald M. McKale, *Weltpolitik Versus Imperium Britannica Anglo-German Rivalry in Egypt, 1904-14*,” *Canadian Journal of History* 22 (1987): 196-99; von Oppenheim to the German chancellor, Bernhard von Billow, 28 May 1909, National Archives and Records Administration (hereafter NARA)/ microcopy T-137 (German Foreign Ministry Archives, 1867- 1920)/reel28/frames 0365-66. See also Lord Cromer (Sir Evelyn Baring, British resident in Cairo) to the British Foreign Office (hereafter FO), 12 and 22 April and 2 June 1906, PROIFOS 371/65/12624, 13628, and 19693; Müller, *Islam, gihad (“Heiliger Krieg”) und Deutsches Reich*, 153-57,194-95.

Bağdat Demiryolu inşaat güzergâhı boyunca yaşayan Arapları ziyaret etmek için de Suriye'ye gitti. 1911'de, o ve Kahire'deki Mısır Milli Kütüphanesinin eski bir Alman başkanı olan Bernhard Moritz, Habur vadisi bölgesindeki Arap ve Kürt aşiret şeflerinden demiryolu için destek kazandı. Von Oppenheim ve Moritz ayrıca, topraklarından geçen demiryoluna karşı çıkan herkesi ortadan kaldırmayı umarak Arapları da birbirine düşürdüler. Daha doğuda Irak ve kuzey Mezopotamya, Dicle ve Fırat nehirleri boyunca, diğer Alman arkeologlardan biri olan Dr. Friedrich Sarre, Samarra'da dokuzuncu yüzyıl Abbasi halifesi Mutasım'ın sansasyonel saray kalıntılarını kazarken yerel Araplarla yakın ilişkiler kurdu. Çalışmaları, Almanların iyi bildiği bir başka Doğulu bilgin olan Avusturyalı rahip Alois Musil, Sina yarımadasında, kuzey Arabistan'da ve güney Mezopotamya'da Bedeviler arasında seyahat etti.¹¹

Araplar arasındaki canlı Alman faaliyeti yalnızca ekonomik güdülerden değil, aynı zamanda Almanya'nın yerel konsolosluk ve diplomatik yetkilileri arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda yükselen bir Arap milliyetçiliği anlayışının artan farkındalığından da kaynaklandı. Arapların yereldeki Osmanlı garnizonlarına şiddetli saldırıları ile Mezopotamya ve Yemen'de ciddi Arap huzursuzluğu ortaya çıkmıştı. 1869'dan beri Osmanlılar, Yemen'i boyunduruk altına almak için uzun bir sömürge savaşı yürüttüler, ancak 1905'ten itibaren Yemen isyanının yoğunlaşması, Osmanlılar için ciddi sorunlara neden oldu.¹²

¹¹ Georg Sauer, "Alois Musil's Reisen nach Arabien im Ersten Weltkrieg," *Archiv Orientalni* 37 (1969):

245; Fück, *Arabischen Studien*, 291; Pfanmüller, *Handbuch der Islam-Literatur*, 369-70,373-74; 369-70,373-74; Gerard Lowther (British ambassador in Constantinople) to Grey, 8 August 1911, PRO/FOS 371/1261/31881; Report of the British Consulate General Baghdad, 4 December 1911, PRO/FOS 371/1490/3025.

¹² Yapp, *Making of the Modern Near East*, 175.

Aynı zamanda, başta Suriye, Mısır ve Basra Körfezi'ndeki Basra limanı olmak üzere imparatorluktaki birçok Arap grubu, ya Osmanlı hükümetinin siyasi reformlar yaparak Araplara daha fazla özerklik vermesini ya da Osmanlı'dan Araplara tam bağımsızlık vermesinin yollarını aradılar. Bu tür fikirler, on dokuzuncu yüzyılın sonunda birkaç Mısırlı aydın arasında dolaşmıştı. Dahası, 1890'larda Mısır Hidivi II. Abbas, padişahın yerini, yeni halife olarak bir Arap halifesinin -örneğin kendisinin- alması taraftarı olan propagandayı yayarak, efendisi Osmanlı padişahına karşı entrikalar içerisine girmişti.¹³

Ancak Jön Türkler, 1908-09'da İstanbul'daki başarılı devrimlerinden sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun devamını şiddetle savundular. Yeni Osmanlı yöneticileri olan İttihatçılar, önceki padişah rejiminden bile daha fazla, sekülerleştirilmiş siyasi ve kültürel sistemlerini, Araplara ve imparatorluktaki diğer halklara katı bir şekilde dayattılar. Dünya Türklerinin, özellikle de Rus yönetimi altındaki Osmanlı liderliği altında birleştirilmesi çağrısında bulunan bariz Panturanizm fikirleri, imparatorluktaki Araplara ve diğer Osmanlı olmayan halklara karşı baskıcı politikalar üretti. Buna karşılık, Arapları kendine has erdemlere ve haklara sahip özel insanlar olarak ilan eden Arapçılık adı verilen milliyetçi bir ideoloji, yayılmaya başladı. Araplar, Osmanlıların 1911 ve 1912 yıllarında savaştığı ve Libya'da ve Balkanlar'da Avrupa'ya toprak kaybıyla sonuçlanan bir dizi savaştan cesaret alarak, Osmanlı devletine kendilerine özerklik sağlayacak siyasi reformları uygulamaya almasını zorunlu kılacak yollar aramaya başladılar. Bu bağlamda Arap milliyetçiliği,

¹³ Lukasz Hirsowicz, "The Sultan and the Khedive, 1892-1908," *Middle Eastern Studies* 8 (1972): 303-6.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın ilerlemesine ve Ortadoğu'ya yayılmasına karşı koyamamasına karşı bir tepkiydi.¹⁴

Eylül 1910'da Beyrut'taki Alman konsolosu Wilhelm Padel, Berlin'e yerel Arapların, Alman basınında yer alan *Osmanlıların Ortadoğu halklarına hükmetmesi gerektiği* iddialarından duydukları mutsuzluğu bildirdi. Padel, aynı zamanda “Arap Sorunu” olarak tanımladığı konuyu tartıştı ve “Arapların, Jön Türk devrimi sonrası Osmanlı İmparatorluğunda Türkler dışında çoğunluğu oluşturduklarının bilinen bir gerçek” olduğunu vurguladı. Padel, Arapların Osmanlı hegemonyasına yönelik herhangi bir ciddi tehdidi, Arapların Osmanlılardan "entelektüel olduğu kadar ahlaki olarak da önemli ölçüde aşağı" oldukları ve Osmanlılara karşı Arap saldırılarının herhangi bir dini önemi olmadan yalnızca "yerel karakterde" olduğu gerekçesiyle göz ardı ettiğini belirtmekteydi.¹⁵

Bağdat'taki Alman konsolosu W. G. Hesse, yerel Osmanlı garnizonlarına ve ticaretine yönelik saldırılar da dâhil olmak üzere, Arapların Mezopotamya'daki Osmanlı karşıtı huzursuzluğunu daha büyük bir endişeyle karşıladı. “Dinsel bir olay daha önce bölünmüş kabileleri birleştirdiği zamanda durum tehlikeli hale gelebilir” diye uyardı.¹⁶ Başka bir vesileyle, konsolos şunları söyledi: “Büyük isyanların olup olmayacağı, önemli ölçüde, kişiliğinin gücüyle

¹⁴ James Jankowski, “Egypt and Early Arab Nationalism, 1908-1922,” in *The Origins of Arab Nationalism*, ed. Rashid Khalidi, Lisa Anderson, Muhammad Muslih, and Reeve S. Simon, (New York, 1991), 246-47; Elie Kedourie, *Arabic Political Memoirs and Other Studies* (London, 1974), 107-11; Khoury, *Urban Notables*, 62.

¹⁵ Padel to Bethmann-Hollweg [Theobald von Bethmann-Hollweg, Chancellor], 30 September 1910, Politisches Archiv, Bonn (hereafter PA) /Aktenzeichen Türkei 165 (Arabien)/Bd. 32.

¹⁶ Hesse to Bethmann-Hollweg, 24 March 1910, PN Türkei 165/Bd. 32.

Bedevileri yanında götürebilecek ve birbirine düşman kabileleri bir arada tutmak için dini motiflerin istismarından anlayan bir liderin bulunup bulunmadığına bağlı olacaktır.¹⁷ Ayrıca Hesse, Osmanlı parlamentosundaki yerel Arap temsilcisi ve Basra şehirindeki en güçlü İslami dini otoritenin oğlu Seyyid Talib el-Naqib'in Basra'daki genişleyen nüfuzuna da dikkat çekti.¹⁸

Arap huzursuzluğu ve Osmanlı karşıtı faaliyetlerle ilgili haberler arttıkça, Alman yetkililer, Arapların Osmanlı politikalarına yönelik şikâyetlerini göz ardı etti ve bunun yerine İngiltere'yi suçladı. Örneğin, Almanlar 1909'dan beri Mısır Hidivi'nin kendisini hâlâ tüm Araplardan oluşan Osmanlı karşıtı bir ittifakın lideri olarak tanıttığını gözlemlemişti. Hidiv'in 1909'un sonunda Mekke'ye yaptığı hac ziyareti, İstanbul'daki Alman büyükelçiliğinin şiddetli eleştirilerine yol açtı. Alman Elçiliği hatalı bir şekilde Hidiv'i elçiliğe göre Arapları Osmanlı'dan ayırmaya çalışan İngilizlerin, bir aleti olmakla suçladı.¹⁹

Ayrıca, Alman basınında ve Kahire'deki başkonsolosluğun Berlin'e gönderdiği raporlarda, İngiliz destekli Arap hoşnutsuzluğuna ilişkin haberler yer aldı. Haziran 1909 gibi erken bir tarihte, Von Oppenheim, özellikle Basra Körfezi müttefiklerinin ve Kuveyt Şeyhi aracılığıyla çalışan İngilizlerin, iki ana rakip kabile reisi İbn

¹⁷ Hesse to Bethmann-Hollweg, 14 August 1911, PN Türkiye 165/Bd. 34.

¹⁸ Hesse to Bethmann-Hollweg, 19 September 1910, PN Türkiye 165/Bd. 32; Sabine Prator, *Der Arabische Faktor in der Jungtürkischen Politik. Eine Studie zum Osmanischen Parlament der II Konstitution (1908-1918)* (Berlin, 1993), 281.

¹⁹ German ambassador in Constantinople, Adolf Freiherr von Marshall von Bieberstein, to Bethmann-Hollweg, 4 January 1910, doc. no. 9989; Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, eds., *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes* (hereafter GP), vol. 27 (Berlin, 1925), 611; P. J. Vatikiotis, *The History of Modern Egypt: From Muhammad Ali to Mubarak*, 4th ed. (Baltimore, 1991), 218; Jankowski, "Egypt and Early Arab Nationalism," 246.

Raşid ve İbn Suud arasında doğu Arabistan'da büyüyen çatışmayı canlı tutmak için silahlar sağladığını savundu. Almanya'nın İstanbul Büyükelçiliği danışmanı Hans von Miquel, Berlin'i Yemen'deki Osmanlı karşıtı hareketi hafife almaması konusunda uyardı. Aralık ayında, Alman Oryantalist ve kaşif Hermann Burchardt, Almanya Dışişleri Bakanlığı için siyasi bir görev için seyahat ederken Yemen'de öldürüldü.²⁰

1910 ve 1911 yıllarında Hesse, benzer şekilde İngilizlerin Orta Arabistan'daki Araplara silah kaçakçılığı yaptığı iddiasından şikâyet etti. İngiltere'nin ayrıca, Kuveyt ve Muhammerah Şeyhleri İbn Suud ve Müntefik lideri Sadun Paşa da dâhil olmak üzere birçok reis arasında Osmanlı karşıtı bir ittifakı teşvik ettiğini iddia etti. Ağustos 1911'de, doğu Arabistan'daki Hasa'dan bir şeyhin oğlu, Osmanlıları ve İngilizleri kınamak için Hessen'i ziyaret etti. Yerel Araplar için Alman koruması istedi ve Irak ve Mezopotamya'daki gemileri ve kervanları yağmalayan Arap saldırılarının devam edeceği kehanetinde bulundu. Hesse, kargaşadan ve özellikle Osmanlıların durumu kontrol etme konusundaki isteksizliklerinden yakındı. Ayrıca kendisi Araplara yapılması muhtemel Alman yardımını da reddetti ve Arapların ne Osmanlılara ne de İngilizlere karşı herhangi bir eylemini desteklemekten vazgeçilmesi gerektiğini bildirdi.²¹

Eylül 1911'de II. Wilhelm, görünüşe göre Von Oppenheim'in etkisinde kalarak Kahire'deki yeni İngiliz ikametgâhı olan

²⁰ Bakınız, “Der Europaermord im Yemen,” *Berliner Tageblatt*, 27 December 1909, which denied that Burchardt had a political objective; von Oppenheim to German Foreign Ministry (Auswdgrtiges Amt, hereafter AA.), 6 October 1908, *PA/Türkei* 165/Bd. 29; von Oppenheim to von Bitlow, 6 June 1909; von Miquel to von BULow, 31 August 1909, *PA/Türkei* 165/Bd. 31; “Die Lage in Arabien,” *Dresdner Anzeiger*, 18 February 1911.

²¹ Hesse to Bethmann-Hollweg, 24 March 1910 and 14 August 1911, *PA/Türkei* 165/Bd. 34.

efsanevi Lord Herbert Horatio Kitchener'in, Mısır ve İngiliz yönetiminde ve korumasında bir Arap halifeliği kurmak için Libya üzerindeki İtalyan-Osmanlı savaşından yararlanmayı amaçladığını iddia etti. İngiliz kontrolündeki bir Arap halifeliği iddiaları, en azından 1880'lerden beri Arap milliyetçileri arasında söylenti şeklinde olmasına rağmen, Alman imparatoru bu konuda sadece kısmen haklıydı.²²

Kapsamlı araştırmalar, Almanlar gibi, İngiliz liderlerinin de Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Arap memnuniyetsizliği ve küçük bir Arap milliyetçi hareket hakkında önemli kanıtlar biriktirdiğini göstermiştir. Ancak Alman hükümeti, bunların önemi ve İngiltere'nin tepkisinin ne olması gerektiği konusunda anlayamadı. İngiltere'nin Arap Sorunu 'na bakışı, Londra'nın Ortadoğu'daki Alman rakibinden duyduğu korkuyla renklendi. Örneğin, 1908'de İngiliz Parlamentosuda yakın zamanda imzalanan İngiliz-Rus sözleşmesiyle ilgili bir tartışmada, İngiliz dışişleri bakanı Sir Edward Grey, İngiltere'nin Arabistan'daki çıkarlarını vurguladı. Tartışma daha sonra, Hicaz Demiryolunun inşasında Almanya'nın rolü de dahil olmak üzere, Osmanlı'nın Almanya'ya verdiği ekonomik tavizlere yönelik bir İngiliz basınının bu konuya yoğunlaşmasını ateşledi.

Emperyalist Pall Mall Gazette'ye göre, bu tür tavizler durdurulmazsa, "Alman çıkarlarını militan bir vaziyet içerisinde bir olasılık olarak Arabistan'a -Mısır'ın yan tarafına kanala ve Doğu'ya giden İngiliz yolu üzerine- getirebilirlerdi."²³

²² "Dawn, *From Ottomanism ro Arabism*, 62 n. 27; the emperor's marginalia on Alfred von Kiderlen-Wachter, German foreign minister, to Wilhelm 11.24 September 1911, doc. no. 10830, GP, 3050-51.

²³ "An Independent Arabia," *The Pioneer*, 29 June 1908; "The Coming of a New Empire," *Pall Mall Gazette*, 13 May 1908.

Mısır'da, bu tür korkular 1911 ve 1912'de Kitchener ve Kahire'deki İngiliz sakinleri arasında yaygındı. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin İtalyanlara ve Balkan Devletlerine karşı yenilgiler ile karşılaşması Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisini ancak güçlü bir Alman desteğiyle koruyabileceği fikrini savunmaların sayısı Kahire'de artmaya başlamıştı. Kitchener, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Araplarının yakında bağımsızlık arayışına kalkışacaklarını öngörüyordu. Ortadoğu'daki Arap topraklarının Britanya'nın Mısır ve Hindistan'daki konumu için hayati önem taşıdığına inandığı için, Arap hareketine bir ölçüde destek sağlanmasını destekledi.²⁴

Gray ve Londra'daki İngiliz Dışişleri Ofisi, Kitchener ile aynı fikirde değildi, bununla birlikte İngiltere'nin Osmanlı bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü destekleme konusundaki uzun geleceğini sürdürmesi gerektiğini ilan etti. Sonuç, birden fazla İngiliz politikasıydı. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlılara karşı Arap isyanını resmen caydırırken, Kitchener, Mekke Şerifi ve Hicaz'daki İslami kutsal yerlerin koruyucusu Hüseyin ibn Ali ile gelecekteki temasın zeminini sessizce hazırladı. Örneğin, 1912-13 yıllarında Kitchener, Hüseyin'in oğullarından biri olan Abdullah ile teması geçti. Abdullah, Şubat 1914'te Hidiv ile görüşmek için Kahire'deyken, yine bir İngiliz yetkiliyle görüştü. Bu görüşmede Abdullah, Arapların Osmanlı'nın Şerif'i iktidardan uzaklaştırma girişimlerine direnirlerse, İngiltere'nin bu Arap tutumunu destekleyip desteklemeyeceğini sordu.²⁵

²⁴ Rashid Khalidi, "The Arab Reaction to the Turks", 1908- 1912"; chap. 4 in *British Policy Towards Syria and Palestine* (London, 1980), Ochsenswald, *Hijaz Railroad*, 197-98.

²⁵ Mary C. Wilson, "The Hashemites, the Arab Revolt, and Arab Nationalism," in *The Origins of Arab Nationalism*, ed. Rashid Khalidi, Lisa Anderson, Muhammad Muslih, and Reeva S. Simon (New York,

Ancak Londra, bu tür temasları ilerletmek yerine, İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki konumunu korumaya çalışan Hindistan'daki güçlü sömürge hükümetine, döndü. Hindistan Hükümeti, Hicaz'da Araplarla İngiliz veya Hintlilerin, Türkleri kızdıracak temaslarını onaylamadı. Öte yandan Delhi hükümeti, Körfez Şeyhleri ve Osmanlılar ile Mezopotamya'daki İngiliz petrol ve denizcilik hakları konusunda bir dizi anlaşma imzaladı. İngilizler ayrıca doğu Arabistan'da önde gelen bir Arap Prensi olan Abd al-Aziz ibn Saud ile ittifak kurdular.²⁶

Almanlar da Osmanlı karşıtı Araplardan gelen yaklaşımları bazen kabul etti bazen reddetti, ancak bu tür temaslar Arap isyancıların, Osmanlılar devrilirse Türk hükümetinin yerini İngiliz ve Fransız yönetimine bırakacağı korkusunu gösteriyordu. Bazı Araplar, İngiliz ve Fransızların, Müslüman dünyasındaki -Almanlardan çok daha büyük- sömürge varlığı nedeniyle, Almanlara daha fazla güveniyorlardı. Örneğin, 1912 ve 1913 yılları arasında Kahire Başkonsolosu Berlin'e, Mısır'a sürgüne gönderilen Suriyeli Araplar hakkında, yerel bir pan-İslamcı olan Raşid Rida liderliğindeki yeni halifenin, gelecekteki Mısır Hidiv'i olarak bağımsız bir Arap halifeliği hayali kurduğunu ve Suriye ve Arabistan'ı yönetebileceğini bildirdi. Rida'ya göre, İngilizler ve Fransızlar "Arap devrimci hareketini" teşvik etseler de onlara güvenilmezdi. Rida, Anglo-Fransızlara iş birliğine karşı Alman diplomatik ve askeri yardımını istedi, ancak yakın

1991), 211-12; Dawn, *From Ottomanism to Arabism*, 61-63.

²⁶ Stuart A. Cohen, *British Policy in Mesopotamia, 1903-1914* (London, 1976), 264-69; 264-69; Joseph Heller, *British Policy Towards the Ottoman Empire, 1908-1914* (London, 1983), 127-30.

zamanda Kahire'de başkonsolos olarak atanan Alman Hans von Miquel çabucak bu teklifi reddetti.²⁷

Ayrıca, 1912'nin sonunda, doğudaki Arap kabile reisi İbn Raşid, İstanbul'daki Alman büyükelçiliğine Alman koruması için bir elçi gönderdi. Elçi, İbn Raşid'in Osmanlı İmparatorluğu'nun yakında çökeceğine ve böylece bu çöküşün Fransız ve İngiliz etkisinin bölgeye yayılmasına izin vereceğine inandığını iddia etti. Şüphesizki İbn Raşid'in Almanlardan silah istemekteki asıl amacı, geleneksel Arap rakibi olan İbn Suud ile savaşmasına Almanların yardım etmesini sağlamaktı. Elçi, Haziran ve Temmuz 1913'te İstanbul'daki Alman elçisi ve Almanya'nın Bağdat konsolosluğu ile birkaç kez bir araya geldi. Sonunda Almanlar, İbn Raşid'e silah vermeyi ve Arap liderin efendisi Türk hükümetini kızdırma riskini üzerine almayı reddetti, ancak Osmanlı Araplarına bunu kendilerinin yapması gerekliliğine ikna etti.²⁸

Yine de İngilizlere güvenmeyen ve Almanlardan yardım alma konusunda başarısız olan bir diğer Arap lider ise Basralı bir Arap milliyetçisi olan Seyyid Talib el-Naqib'di. Arap özerkliği için oluşturmuş olduğu yerel hareketi olan Basra Reform Komitesi'nde söz alan, Seyyid Talib, komiteye hitaben konuşmasında “ezilen Arap ulusu” üzerindeki merkezi Osmanlı yönetimine karşı çıktı. Ancak komitenin daha büyük korkusu ise Mezopotamya'daki İngiliz genişlemesiydi. Seyyid Talib'in ailesi, kendileri ve liderleri için Alman koruması talep etmek amacıyla Bağdat konsolosluğuna

²⁷ Miquel to Bethmann-Hollweg, 1 April 1913 (“*Arabische Unabhangigkeits-Bestrebungen*”), *PA/Türkei 165/Bd. 35*.

²⁸ German Ambassador in Constantinople, Hans von Wangenheim, to Bethmann-Hollweg, 17 and 19 November and 20 and 31 December 1912; von Wangenheim to Bethmann-Hollweg, 14 June and 7 July 1913, all in *PA/Türkei 165/Bd. 35*; ayrıca bakınız, von Wangenheim to Bethmann-Hollweg, 22 March 1914, *PA/Türkei 165/Bd. 36*.

başvurduğunda, Almanlar reddetti ve hatta İngiltere'yi bilgilendirmek maksadıyla da aldıkları bu kararı İngiliz yetkililere bildirdiler.²⁹

1914'ün başlarında, Arap Sorunu Alman yetkilileri artık açıkça endişelendiriyordu. Ocak ayında Alman Dışişleri Bakanlığı, Londra ve İstanbul'daki büyükelçiliklerine Arabistan'daki Arap reislerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmayı ve bir Arap halifeliği kurmayı amaçlayan gizli bir toplantısını duyup duymadıklarını sordu. Birkaç hafta sonra, İstanbul'daki Alman büyükelçisi Hans von Wangenheim, büyükelçiliğin böyle bir toplantıdan haberi olmadığını söyledi.³⁰

Mart ayının başında Von Miguel, Mekke Şerifinin oğlu Abdullah'ın Kahire'ye yaptığı son ziyareti öğrendi. Başkonsolos Von Miguel, görünüşe göre Abdullah'ın Kitchener ile görüşmesinden hiçbir şey bilmiyor olsa da bu tür haberler hala Almanları endişelendiriyordu.

Abdullah, Mısır Hidiv'i ile buluşmuş ve ona, Osmanlının, babasının, İslami kutsal yerleri içeren Hicaz üzerindeki kontrolünü kırıp Hicaz Emirliği'ni merkezileştirme girişimlerinden dolayı şikâyet etmişti. Ayrıca, Von Miguel, Abdullah'ın, Kahire'deki Osmanlı komiserliği tarafından İstanbul'daki hükümetin “şerife karşı

²⁹ Von Wangenheim to Bethmann-Hollweg, 18 January 1913; von Wangenheim to AA, 28 February 1913; Jagow to German embassy London, 3 March 1913, *PA/Türkei* 165/Bd. 35; Mahmoud Haddad, “Iraq Before World War I: A Case of Anti-European Arab Ottomanism,” in *The Origins of Arab Nationalism*, 127, 134-38; Elie Kedourie, *The Chatham House Version and Other Middle Eastern Studies* (London, 1970), 235.

³⁰ AA to London and Constantinople embassies, 25 January 1914; von Wangenheim to Bethmann- Hollweg, 9 March 1914, *PA/Türkei* 165/Bd. 36.

iyi niyetli” olduğuna dair kendisine verilen güvencelere de inanmadığını, öğrendi.³¹

28 Mart'ta Von Wangenheim, Berlin'e Osmanlı'nın Araplarla ilişkilerini kasvetli bir şekilde anlatan bir rapor gönderdi. Bu raporunda, Büyükelçi, Yemen'in bir kısmının kaybedildiğini ve İbn Raşid dışında Arabistan'daki bütün Arap aşiret reislerinin Osmanlılara düşman olduğunu söyledi. Örneğin Mekke Şerifi, İstanbul'dan daha fazla özerklik talep etmişti. Von Wangenheim, meselede yabancısı, yani İngiliz etkisini göz ardı etti, ancak Osmanlı'nın durumu, önce Şerif'e, sonra da Yemen'e silahlı bir saldırı planlayacak kadar ciddi gördüğü sonucuna vardı.³²

İki ay sonra Von Wangenheim, kuzey Suriye'de Halep'te ilk kez bir Arap milliyetçisi grubun ortaya çıktığını öğrendi. Berlin'e “Arap hareketinin” yükselişte olduğunu ve Arapları Osmanlılara karşı birleştirebilecek popüler bir liderin ortaya çıkmasından korktuğunu bildirdi. Büyükelçi, böyle bir kişinin, Osmanlı ordusunda vatanı ihanetten tutuklanan ancak kısa süre önce serbest bırakılan eski bir Mısır subayı olan Aziz Bey el-Masri olabileceğini söyledi³³. Benzer bir alarm da Bağdat'taki konsolos Hessen'den geldi. Hessen, 16 Temmuz'da ki Avrupa'da yakında I. Dünya Savaşı'na patlayacak krizin tam ortasında, Osmanlı'nın Arabistan ve Basra üzerindeki kontrolünün azalması konusunda Alman Dışişleri Bakanlığı'na karamsarlığını dile getirdi. Bölgedeki Araplar arasındaki kargaşanın, Alman çıkarlarını, özellikle de Bağdat Demiryolunun daha fazla

³¹ Von Miquel to Bethmann-Hollweg, 11 March 1914, *PA/Türkei 165/Bd.* 36; Dawn, From Ottomanism to Arabism, 63.

³² Von Wangenheim to Bethmann-Hollweg, 28 March 1914, *PA/Türkei 165/Bd.* 36.

³³ Van Wangenheim to Bethmann-Hollweg, 22 May 1914, *PA/Türkei 165/Bd.* 36.

inşasını tehlikeye attığını ilan etti. Hesse, Almanya'nın buradaki etkisini artırmasını istedi.³⁴

İki hafta sonra Birinci Dünya Savaşı başladığında, Almanların Arap Sorunu konusundaki endişesi, Berlin'in Ortadoğu'daki savaş sürecine dair politikasını şekillendirmeye yardımcı oldu. Çünkü, Almanya'nın başlıca kaygısı, Arap milliyetçiliğinin Alman ekonomik faaliyetleri için oluşturabileceği tehlike olduğundan ve Alman yetkililerin Araplar gibi Osmanlı olmayan halklara yönelik genel hor görmesinden dolayı, Almanya ne Araplığı benimsedi ne de Arapları Osmanlılarla ilişkilerini iyileştirmeye ikna etmeye çalıştı. Ayrıca, Jön Türklerin çoğu zaman baskıcı ve milliyetçi politikalarını besleyen güçlü Panturanizm akımı, Almanların Arabizm'e verdiği desteği en iyi ihtimalle sorunlu hale getirdi. Almanların herhangi bir Arap davasına destek vermesi, Berlin'in değerli müttefiki Osmanlıların altını oyardı; Almanların yapmak istemediği şey buydu. Berlin aynı zamanda Mezopotamya'da, Basra Körfezi'nde veya Orta Doğu'nun başka yerlerinde, Britanya'yı bölgede zaten güçlü olan konumunu güçlendirmeye kışkırtmak veya Almanya'nın nihai bir sonuca varma çabalarını ki örneğin Londra ile Bağdat Demiryolu'nun kalan bölümünün yapımına ilişkin anlaşmayı baltalamak için herhangi bir şey yapmak konusunda isteksizdi. Ayrıca, Orta Doğu'da İngilizlerle sorun yaşamama isteği, Almanların Avrupa politikasıyla da örtüşüyordu. 1912'ye gelindiğinde, Alman liderler Rusya ve Fransa ile savaşın kaçınılmaz olduğuna ikna olmuşlardı, bu nedenle Reich'in dış politikası İngiltere'yi İtilaf müttefiklerinden ayırmayı amaçlıyordu. 1914 Temmuz krizi sırasında bile, Berlin, Londra'yı bir Avrupa

³⁴ Hesse to Bethmann-Hollweg, 16 July 1914, PAITurkei 165/Bd. 37.

savaşında tarafsız kalmaya ikna etmek için çılgınca, son dakika müzakerelerine girişti.³⁵

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Araplar üzerindeki endişe ve Arap liderlerin Almanlara gösterdiği belirgin İngiliz karşıtı duygular, Panislamizm'in İngiliz İmparatorluğu'nu baltalamak için bir araç olarak kullanılabilmesi inancını doğruladı. 1914 sonbaharı sırasında Almanya, Osmanlı padişahını Mısır, Hindistan, Basra Körfezi ve İngiliz yönetimi altındaki diğer yerlerdeki milyonlarca Müslüman tebaayı kıskırtmak için Britanya'ya karşı cihat (Kutsal Savaş) ilan etmeye ikna etti. Ancak savaşın ilk yılının gösterdiği gibi, az sayıda Arap veya diğer Müslümanlar bu ilan edilen kutsal savaşa katıldı. Hem Almanlar hem de Osmanlılar, Arapları ve diğer Müslümanları Osmanlı halifeliğini koruma hedefi etrafında birleştiren bir güç olarak Panislamizm'in önemini abartmışlardı.³⁶

Sonuç

Alman yönetimi, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yükselen Arap milliyetçiliği duygusuna ilişkin kayda değer kaygılarına rağmen, bunun hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Almanya için potansiyel sonuçlarını değerlendiremedi. Savaş sırasında, Arapların sorunu, İstanbul ve Berlin için giderek kötüleşti, ta ki İngiltere'nin teşvikiyle 1916'da Arap İsyanı patlayana kadar. Osmanlılar sadece Araplarla değil, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer halklarıyla da

³⁵ Fisher, *War of illusions*, 300-6; Holger H. Herwig, *Hammer or Anvil: Modern Germany 1648-Present*

(Lexington, 1994), 171-74, 177-80; Volker R. Berghahn, *Imperial Germany, 1871-1914: Economy, Society, Culture and Politics* (Providence, R.I., 1994), 278-79; Rathmann, *Stossrichtung Nahost*, 21-22, 17-29, 44-46.

³⁶ Landau, *Politics of Pan-Islam*, 95-96; Kreger, "Revolution als Programm," 366-73; Fischer, *Germany's Aims*, 120-30; Curt Prüfer to von Oppenheim, 31 December 1914, NAW-137/23/0635-42.

daha başarılı ilişkiler kurabilseydi ve Berlin, Araplar ve Osmanlılar da dâhil olmak üzere diğer Müslümanlara farklı bakmış ve onlara farklı davranmış olsaydı, Almanya, Araplarla olan ilişkilerini daha iyi bir zeminde inşa edebilirdi.³⁷

Sonuç olarak, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Arap Sorunu konusundaki başarısız politikası, Almanya'nın savaşı kaybetmesiyle birleştiğinde, bir zamanlar Ortadoğu'daki zorlu konumunun yıkılmasına da yardımcı oldu. Savaştan sonra Almanya, 1917-18 devrimlerinden sonra Rusya'nın yaptığı gibi bölgeden fiilen kayboldu. Bu durum, Britanya ve Fransa'yı bölgenin kontrolünü ele geçirmeye ve emperyal çıkarlarını bölgenin halkına dikte edebilecek durumda bıraktı.³⁸ Savaş sırasında İngilizler ve Fransızlar, mümkün olan her çevreden yardım arayarak, Yahudilerle olduğu kadar Araplarla da temel çelişkiler içeren çok sayıda gizli anlaşma ve aleni taahhütlerde bulundular. Bu çelişkili anlaşmalar, özellikle Araplar arasında henüz çözülmemiş birçok soruna, hayal kırıklığına ve acıya neden oldu.

BİBLİYOGRAFYA

1. Albert Hourani, “*The Arab Awakening Forty Years After,*” in *Studies in Arab History*, 1978-87, ed. Derek Hopwood (London, 1990).

³⁷ Donald M. McKale, “German Policy Toward the Sharif of Mecca, 1914-1916” *The Historian*, 55 (1993): 304-14.

³⁸ Elie Kedourie, “Great Britain, the Other Powers, and the Middle East after World War I,” in *The Great Powers in the Middle East, 1919-1939*, ed. Uriel Dan (New York, 1988), 3.

2. Albert Hourani, *A History of the Arab Peoples* (Cambridge, Mass., 1991)
3. C. Ernest Dawn, *From Ottomanism to Arabism: Essays on the Origins of Arab Nationalism* (Urbana, 1973).
4. Christopher Andrew, *Her Majesty's Secret Service: The Making of the British Intelligence Community* (New York, 1987).
5. Dan Eldar, "French Policy towards Husayn, Sharif of Mecca," *Middle Eastern Studies* 26 (July 1990)
6. Donald M. McKale, "German Policy Toward the Sharif of Mecca, 1914-1916" *The Historian*, 55 (1993): 304-14.
7. Donald M. McKale, *Weltpolitik Versus Imperium Britannica Anglo-German Rivalry in Egypt, 1904- 14,* *Canadian Journal of History* 22 (1987): 196-99
8. Egmont Zechlin, "Friedensbestrebungen und Revolutionierungsversuche," *Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung 'Das Parlament* B25 (21 June 1961): 354 n. 229.
9. Elie Kedourie, "Great Britain, the Other Powers, and the Middle East after World War I," in *The Great Powers in the Middle East, 1919-1939*, ed. Uriel Dan (New York, 1988).
10. -----, *Arabic Political Memoirs and Other Studies* (London, 1974)
11. , *England and the Middle East: The Destruction of the Ottoman Empire, 1914-1921* (London, 1956).
12. -----, *The Chatham House Version and Other Middle Eastern Studies* (London, 1970).
13. Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War* (New York, 1967).
14. Fritz Fischer, *War of Illusions: German Policies from 1911 to 1914*, trans. Marian Jackson (New York, 1975).
15. Georg Sauer, "Alois Musil's Reisen nach Arabien im Ersten Weltkrieg," *Archiv Orientalni* 37 (1969).

16. George Antonius, *The Arab Awakening: The Story of the Arab National Movement* (Philadelphia, 1939).
17. Gottfried Hagen, *Die Türkei im Ersten Weltkrieg. Flugblätter und Flugschriften in arabischer, persischer und Osmanisch-Türkischer Sprache aus einer Sammlung der Universitätsbibliothek Heidelberg eingeleitet, übersetzt und kommentiert* (Frankfurt/Main, 1990).
18. Gregor Schöllgen, *Imperialismus und Gleichgewicht: Deutschland, England und die orientalische Frage 1871-1914* (Munich, 1984).
19. Gustav PfannUller, ed., *Handbuch der Islam-Literatur* (Berlin and Leipzig, 1923).
20. Helmut Stoecker and Helmut Nimschowski, "Morocco 1898-1914." in *German Imperialism in Africa: From the Beginnings until the Second World War*, ed. Helmuth Stoecker, trans. Bernd Zollner (Atlantic Highlands, N.J., 1986).
21. Herbert Landolin Miller, *Islam, gihad ("Heiliger Krieg") und Deutsches Reich. Ein Nachspiel zur wilhelminischen Weltpolitik im Maghreb 1914-1918* (Frankfurt/Main, 1991).
22. Holger H. Herwig, *Hammer or Anvil: Modern Germany 1648-Present* (Lexington, 1994).
23. Jacob M. Landau, *The Politics of Pan-Islam: Ideology and Organization* (Oxford, 1990).
24. James Jankowski, "Egypt and Early Arab Nationalism, 1908-1922," in *The Origins of Arab Nationalism*, ed. Rashid Khalidi, Lisa Anderson, Muhammad Muslih, and Reeva S. Simon, (New York, 1991), 246-47.
25. Jehuda Wallach, *Anatomie einer Militärhilfe: Die preussisch-deutschen Militärmissionen in der Türkei 1835-1919* (Düsseldorf, 1976).
26. Johann Fück, *Die Arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts* (Leipzig, 1955).
27. Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, eds., *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der Diplomatischen Akten*

- des Auswdrtigen Amtes* (hereafter GP), vol. 27 (Berlin, 1925).
28. Joseph Heller, *British Policy Towards the Ottoman Empire, 1908-1914* (London, 1983).
 29. Lathar Rathmann, *Stossrichtung Nahost 1914-1918. Zur Expansionspolitik des deutschen Imperialismus im ersten Weltkrieg* (Berlin, 1963)
 30. Lukasz Hirszowicz, "The Sultan and the Khedive, 1892-1908," *Middle Eastern Studies* 8 (1972): 303-6.
 31. M. E. Yapp, *The Making of the Modern Near East, 1792-1923* (London, 1987).
 32. M. Larcher, *La guerre turque dans la guerre mondiale* (Paris, 1926).
 33. Martin Kroger, "Revolution als Programm. Ziele und Realität deutscher Orientpolitik im Ersten Weltkrieg," in *Der Erste Weltkrieg. Wirkung, Wahrnehmung, Analyse*, ed. Wolfgang Michalka (Munich, 1994).
 34. Mary C. Wilson, "The Hashemites, the Arab Revolt, and Arab Nationalism," in *The Origins of Arab Nationalism*, ed. Rashid Khalidi, Lisa Anderson, Muhammad Muslih, and Reeva S. Simon (New York, 1991).
 35. N. Keddie. "Pan-Islam as Proto-Nationalism," *Journal of Modern History* 41 (1969): 17-28.
 36. P. J. Vatikiotis, *The History of Modern Egypt: From Muhammad Ali to Mubarak*, 4th ed. (Baltimore, 1991).
 37. Philip S. Khoury, *Urban Notables and Arab Nationalism: The Politics of Damascus, 1860-1920* (Cambridge, 1983).
 38. Pinhas Walter Pick, "German Railway Constructions in the Middle East," in *Germany and the Middle East, 1835-1939*, ed. Jehuda L. Wallach, (Tel-Aviv, 1975).
 39. Rashid Khalidi, The Arab Reaction to the Turks, 1908-1912'; chap. 4 in *British Policy Towards Syria and Palestine* (London, 1980).

40. Sabine Präter, *Der Arabische Faktor in der Jungtürkischen Politik. Eine Studie zum Osmanischen Parlament der II Konstitution (1908-1918)* (Berlin, 1993).
41. Stuart A. Cohen, *British Policy in Mesopotamia, 1903-1914* (London, 1976).
42. Suleiman Mousa, *T. E. Lawrence: An Arab View*, trans. Albert Butros (London and New York, 1966).
43. Volker R. Rerghahn, *Imperial Germany, 1871-1914: Economy, Society, Culture and Politics* (Providence, R.I., 1994).
44. Wilhelm Treue, "Max Freiherr von Oppenheim-Der Archäologe und die Politik," *Historische Zeitschrift*, 209 (1969): 37-74.
45. William Ochsenwald, *The Hijaz Railroad* (Charlottesville, 1980).
46. Wolfgang J. Mommsen, *Der autoritäre Nationalstaat: Verfassung, Gesellschaft und Kultur der Deutschen Kaiserreiches* (Munich, 1990).